

6. Gadamer, H.-G., 1990. 'Gesammelte Werke', Bd. 1: *Hermeneutik I, Wahrheit und Methode*, Tübingen, 494 s.
7. Grondin, J., 2001. 'Von Heidegger zu Gadamer. Unterwegs zur Hermeneutik', Darmstadt: *Wissenschaftliche Buchgesellschaft*, 167 s.
8. Heidegger, M., 2006. 'Sein und Zeit', Tübingen: *Max Niemeyer Verlag*, Auflage 19, 445s.
9. Heidegger, M., 1989. 'Gesamtausgabe', Bd. 65: *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*, Frankfurt am Main: *Vittorio Klostermann GmbH*, 513 s.
10. Heidegger, M., 1988. 'Gesamtausgabe', Bd. 63: *Ontologie (Hermeneutik der Faktizität)*, Fr. a/M.: *Vittorio Klostermann*, 116 s.
11. Kusch, M., 1989. 'Language as Calculus vs. Language as Universal Medium', *A Study in Husserl, Heidegger and Gadamer*. Dordrecht, 362 p.
12. Pöggeler, O., 1983. 'Heidegger und die hermeneutische Philosophie. Freiburg i. Br.' München: *Alber*, 448 s.

DOI 10.33930/ed.2019.5007.21(3)-4

УДК 128.13:215

**ОСОБЛИВІСТЬ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ДУХУ, ДУШІ ТА ТІЛА
В РЕЛІГІЙНО-АНТРОПОЛОГІЧНИХ ПОШУКАХ
В. Ф. ВОЙНО-ЯСЕНЕЦЬКОГО**

*THE INTERACTIONS BETWEEN SPIRIT, SOUL AND BODY IN
RELIGIOUS AND ANTHROPOLOGICAL SEARCHES OF V.F.
VOINO-YASENETSKY*

**А. Є. Залужна
С. В. Веремейчик**

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах інтерес до розуміння проблем душі, духу та духовності в дискурсі постмодернового соціокультурного поля України являється надзвичайно актуальним. Тому для дослідників трансцендентного досвіду висвітлення релігійно-антропологічного погляду видатного українського філософа та вченого В. Ф. Войно-Ясенецького є надзвичайно важливим.

Постановка проблеми. Релігійно-антропологічна тематика є досить невичерпною,

Urgency of the research. In today's context, the interest to understanding the problems of the soul, spirit and spirituality in the discourse of the postmodern socio-cultural field of Ukraine is extremely relevant. Therefore, the coverage of religious-anthropological view of the prominent Ukrainian philosopher and scholar V. F. Voyno-Yasenetsky is extremely important for the researchers of transcendental experience.

Target setting. Religious and anthropological topics are rather inexhaustible, because they involve the

адже включає питання взаємозв'язку сенсу людського буття з такими феноменами як життя, свобода, вибір, відповідальність, душа, вічність. У даному контексті висвітлення проблематики органічної цілісності людської сутності потребує вивчення взаємозв'язку між тілесним, душевним та духовним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед представників науковців, що аналізують спадщину архієпископа Луки варто відмітити наступних: Л. В. Халезову, Н. С. Майорову, С. П. Логінова, І. Е. Дитківську, В. М. Іванова, А. В. Ісаєву, І. М. Степанову, В. С. Агапова, Є. М. Івлієву, Є. В. Вишлова, Є. І. Бузган, Т. І. Лініч, А. С. Литвиненка та ін.

Постановка завдання. У дослідженні поставлено завдання здійснити аналіз взаємозв'язку духу, душі і тіла та визначити особливості їх співвідношення у релігійно-антропологічній думці В. Ф. Войно-Ясенецького.. Також розглянути концепцію “духовної енергії” у трихотомічній основі людської сутності.

Виклад основного матеріалу. Сутність людської природи в контексті роботи святителя Луки Кримського “Дух, душа та тіло” висвітлено у вигляді піраміди, верхівку якої очолює дух і в основі якої лежить матеріальне тіло. В даному напрямі визначено, що саме дух є істиною сутністю людини, а душа та тіло тільки виконують роль посередників між ним та навколишнім світом, що формують та направляють його у своєму розвитку в сторону добра чи зла. Взаємодія між ними відбувається в точці акту

question of the interaction of the meaning of human being with such phenomena as life, freedom, choice, responsibility, soul, eternity. In this context, the coverage of the problem of the organic integrity of the human essence requires the study of the relationship between the physical, the mental and the spiritual.

Actual scientific researches and issues analysis. The scholars analyzing the scientific achievements of Archbishop Luke include the following: L. V. Khalezova, N. S. Maiorova, S. P. Lohinov, I. E. Dytkivska, V. M. Ivanov, A. V. Isaieva, I. M. Stepanova, V. S. Ahapov, Ye. M. Ivliieva, Ye. V. Vyshlov, Ye. I. Buzghan, T. I. Lipich, A. S. Lytvynenko and others.

The research objective. The study aims to analyze the relationship between spirit, soul and body and to determine the features of their relationship in the religious and anthropological thought of V. F. Voyno-Yasenetsky and consider the concept of "spiritual energy" in the trichotomous basis of human essence.

The statement of basic material. The essence of human nature in the context of the work of St. Luka Krymskiy "Spirit, soul and body" is showed up in the form of a pyramid, the top of which is headed by the spirit and at the heart of which is the material body. In this direction it is determined that the spirit itself is the true essence of man, and the soul and body only act as intermediary between him and the world, shaping and directing him in his development towards good or evil. The interaction between them occurs at the point of the act of human consciousness. It should be noted that, according to St. Luke, the

свідомості людини. Потрібно зауважити, що, на думку святителя Луки, дух являє собою лише частково автономну одиницю і тільки в окремо обумовлених випадках може існувати незалежно як від тіла, так і від душі.

Висновки. Визначено, що в потоці філософування мислителя є присутня концепція “духовної енергії”, яка в процесі синтезу духу та форми створює видимий всесвіт шляхом відповідності духовного змісту предметній реальності. Враховуючи той факт, що вчення про “духовну енергію” повністю відкидає постулат вічної матерії і замінює її енергією в різних її проявах, закономірно було би в подальшому розглянути саме взаємодію людського духу із проявами духовної енергії.

Ключові слова: дух, душа, тіло, духовна енергія, Лука Войно-Ясенецький

spirit is only a partially autonomous unit, and can only exist independently from the body and the soul.

Conclusions. *It is determined that in the flow of the philosopher's thinking there is a concept of "spiritual energy", which in the process of synthesis of spirit and form creates a visible universe by matching the spiritual content of the subject reality. Given the fact that the doctrine of "spiritual energy" completely rejects the postulate of eternal matter and replaces it with energy in its various manifestations, it would be legitimate to consider further the interaction of the human spirit with the manifestations of spiritual energy.*

Keywords: *spirit, soul, body, spiritual energy, Luke Voynoyasenetsky.*

Актуальність теми. У сучасному релігійному полі України спостерігається надзвичайний інтерес до задоволення громадянами нашої держави своїх духовних потреб. Так, за останні двадцять років на теренах нашої країни з'явилося близько сотні нових релігійних течій, хоча на початку дев'яностих їх кількість не перевищувала і десяти найменувань. Характерна для наших співвітчизників доброзичливість та духовна спрага, після атеїстичного минулого, надає доступ до ментального простору українського соціуму надзвичайно великій кількості світових релігій, містичних вчень та сект. За даними статистики близько 72% усіх громадян України вважають себе віруючими. Усвідомлення даної ситуації засвідчує нам про те, що інтерес до розуміння проблем душі, духу та духовності в дискурсі постмодернового соціокультурного поля України являється надзвичайно актуальним. Одночасно з цим закономірно постає питання і про витоки української духовності. Тому для дослідників трансцендентного досвіду в сьогоденних реаліях різноманіття духовних практик філософування є надзвичайно важливими.

Постановка проблеми. В кожную епоху своєї багатолітньої історії людство постійно намагалося поєднати недосконалість матеріального світу з ідеальністю духовного. Невідповідність

результатів бажанням ідеалістів, які у період всього ХХ століття, озброївшись філософськими парадигмами, намагалися побудувати рай на землі, доволі часто призводили до катастрофічних наслідків. На фоні такої постійної війни за краще майбутнє досить не помітною довгий час залишалася школа української філософії, яка своїм корінням бере початок у східній традиції християнства. Тому в ситуаційному контексті сьогодення особливо заслуговує на увагу висвітлення релігійного-антропологічного погляду видатного українського філософа та вченого початку ХХ століття В. Ф. Войно-Ясенецького.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед представників науковців, що аналізують спадщину архієпископа Луки варто відмітити наступних: Л. В. Халезову, Н. С. Майорову, С. П. Логінова, І. Е. Дитківську, В. М. Іванова, А. В. Ісаєву, І. М. Степанову, В. С. Агапова, Є. М. Івлієву, Є. В. Вишлова, Є. І. Бузган, Т. І. Ліпич, А. С. Литвиненка та ін.

Постановка завдання. Мета даної статті полягає у висвітленні органічної цілісності тілесної, душевної та духовної складових людини на основі дослідження праці видатного українського науковця, лікаря та філософа архієпископа Луки Кримського (Войно-Ясенецького) “Дух, душа та тіло”. Для досягнення даної мети потрібно здійснити аналіз взаємозв'язку духу, душі і тіла та визначити особливості їх співвідношення у релігійно-антропологічній думці святителя Луки.

Виклад основного матеріалу. Людина є не просто центральною постаттю в подієвому круговороті всесвіту – вона являється невід'ємною частиною самої онтології існування. Так, ще Микола Берядєв у своїй праці “Про призначення людини” влучно зауважив, що: “Проблема людини – основна проблема філософії. Ще греки зрозуміли, що людина може почати філософствувати тільки з пізнання самої себе. Розгадка буття для людини прихована в самій людині. В пізнанні буття, людина є зовсім особлива реальність, яка не стоїть в ряду інших реальностей” [1, с. 54]. Інакше кажучи, людина фактично виступає змістовним ядром філософського гнозису. Рефлексивне осмислення людиною самої себе шляхом об'єктивації особистості, починається не просто з усвідомлення своїх сутнісних особливостей на матеріальному рівні, а саме через розуміння онтологічності свого існування в світобудові космосу. Тому святитель Лука у спробі пізнати людську природу, як філософ, звертається до неї в єдності трьох її основних модусів: духу, душі та тіла.

За основу свого вчення В. Ф. Войно-Ясенецький бере святе письмо та святоотцівську традицію. Однак, слід відмітити, що вчення архієпископа Луки, яке побудоване в контексті християнської традиції, має свої характерні особливості. Так, для створення власної філософської концепції святитель Лука, будучи

архієпископом та одночасно практикуючим хірургом, досліджує не лише богословські і філософські праці, але й звертає свій погляд на значний об'єм наукових робіт в області фізики, хімії, біології, медицини та психології. Аналізуючи трактат В. Ф. Войно-Ясенецького “Дух, душа, тіло”, можна виділити наступні основні риси антропології святителя: трихотомічність концептуального погляду на людину; вчення про духовну енергію; вчення про серце як синтез фізіологічної та гносеологічної функції в процесі формування духовності людини; вчення про дух і форму; вчення про сутність свідомості людини; вчення про безсмертя.

Згідно із християнською космологією людина є вінцем творіння і володарем усього матеріально-осяжного світу. Втім, вона наділена не тільки життєвою потенцією, на зразок тварин чи рослин, але й, першочергово, розумним, вільним та безсмертним духом. Дух – це найвища складова людини, це частинка Бога, його подих в момент акту творіння. Він є зосередженням: волі, свободи, розуму, пам'яті та безсмертя. Водночас його часто ототожнюють із здатністю мислити. Однак, на думку святителя Луки, дух є значно глибшим поняття ніж просто інтелект. В підтримку своєї гіпотези В. Ф. Войно-Ясенецького приводить слова Франка Гранмана, який припускає, що розум насправді являється лише похідною від духу, інакше кажучи інтелект є його властивістю. Підтримуючи цю теорію, святитель Лука уточнює, що: “розум відноситься до духу як частина до цілого. Дух набагато більший розуму, але, в силу нашої незмінної інтелектуалістичної концепції, ми бачимо в розумі весь дух” [3, с. 48]. Тобто дух перебуває за межами мозку, так ніби він його огортає, при чому інтелектуальна діяльність на соматичному рівні всього лише приводить у рух незначну частину того, що відбувається в свідомості.

Варто відступити і зробити уточнення, що в розумінні Луки Войно-Ясенецького умови, при яких людський дух зможе ідеально здійснити своє призначення, повинні цілковито забезпечувати реалізацію особистого досвіду споглядання Бога та його божественної любові, на всіх її рівнях – від безсвідомого відображення в матеріальній природі до рефлексії трансраціонального досвіду і аж до нескінченної гносеологічної різноманітності Абсолюту, в досі не звіданих формах існування психічного. На думку святителя Луки, істина духовність проявляється лише у гносеологічному процесі Божественного Абсолюту в усіх його безкінечних проявах, саме така діяльність виступає в якості основи високих переживань. Тому можна сказати, що лише людина здатна відчувати усі тонкості прояву сакрального в предметному світі.

Велику увагу, в контексті своєї антропологічної концепції, архієпископ Лука надає розумінню духовної енергії, стверджуючи, що притаманне людині сильне ментальне поле може передаватися

іншій людині на відстані [3, с. 46]. Аналізуючи життєві ситуації, що можуть слугувати підтвердженням існування духовної енергії, професор В.Ф.Войно-Ясенецький спирається на дослідження відомого фізіолога Шарля Ріше. Останній у своїх роботах розглядав таємничі прояви психічних феноменів з позиції метампсихології. Так, в дискурсі досліджень Шарля Ріше відстежуються ідеї, базовані, здебільшого, на підходах не духовної, а саме психофізіологічної енергетики. Втім, варто зазначити, що при цьому сутність розглянутих понять є абсолютно рівноцінною.

Властиво, що багато представників тогочасної наукової спільноти не поділяли ідей святителя Луки про існування духовної енергії. Адже, як вважає святитель, саме духовна енергія спроможна наділяти людську думку здатністю передавати ментальні імпульси на відстані крізь призму молекулярних коливань мозку [5, с. 205]. “Я вважаю, що поки ми маємо право зробити тільки один, але надзвичайно важливий висновок: крім звичайних подразнень, адекватних нашим органам почуттів, наш мозок і серце можуть сприймати набагато важливіші подразнення, що виходять з мозку і серця інших людей, тварин, і всієї оточуючої нас природи і, що найважливіше, з невідомого нам трансцендентального світу” [3, с. 48-49] – стверджує святитель Лука з приводу того, що думка людина незбагненим способом може передаватися іншим людям. А відтак, варто відзначити, що людина, в ментальному плані, не є цілковито ізольованою по відношенню до інших живих суб'єктів. В підтвердження телепатичного зв'язку між індивідами, святитель Лука, приводить в приклад героїчну поведінку воїна на полі бою: “Цей потужний потік духу хоробрості і відваги, що вийшов з одного полум'яного серця, запалює сотні інших сердець, що сприйняли його, як антена сприймає радіохвилі. Чим, як не могутністю духовної енергії, назвати цю всеперемагаючу силу, що породжувала в середні віки цілі психічні епідемії, нерозважливо і нестримно захоплюючи сотні тисяч людей в хрестові походи” [3, с. 65].

На думку святителя Луки, онтологія духовної енергії ґрунтується на силі Божественної любові, що була першопричиною буття нашого всесвіту. По вченню мислителя відвічної матерії не існує, оскільки факт такого феномену в своїй сутності підміняє ідею нетварного Абсолюту. Тому в філософському дискурсі В. Ф. Войно-Ясенецького місце матерії займає нематеріальна, чиста, духовна енергія, яка знаходить своє відображення у матеріальному світі шляхом концентрації усіх можливо уявних форм. Така енергія представляє собою первину енергетичну форму і являє собою джерело всіх фізичних проявів предметності. Таким чином, матерія у проблемному полі філософування архієпископа Луки, виступає не першоосновою світобудови, а лише предметною візуалізацією внутрішньоатомної енергії, тоді як фізичні явища на зразок: теплоти, світла та електромагнетизму є лише її нестабільними

формами. Відповідно явище ентропії зводиться до зміни стану самого об'єкту предметності: із стабільного у нестабільний. Іншими словами, матерія в процесі своєї руйнації поступово переходить в різні види енергії. Про це в своїх працях писали Фіхте, Лотце та Лейбніц. До останнього В. Ф. Войно-Ясенецький і апелює в контексті даної тематики: “Був би пробіл у творінні, якби матеріальна природа була протилежна духу. Хто заперечує у тварин душу, а у інших тіл уявлення і життя взагалі, той не визнає Божественної могутності, так як він вводить щось невідповідне із Богом і з природою, саме абсолютну відсутність сил, так би мовити, метафізичну порожнечу, яка настільки безглузда, як пустий простір або фізична порожнеча” [3, с. 55].

Отже, саме духовна енергія і є тією рухомою силою, яка задає рух усій живій та неживій природі. Святитель Лука вважав, що молекулярна динаміка всередині нервової системи людини супроводжує її психічну діяльність. Натомість, індивідом рухає також і духовна складова, без якої людина просто була би не в змозі існувати в матеріальному світі як духовний об'єкт. “Основний для всієї природи закон руху стирає межу між живим і мертвим. Рух становить сутність матерії. І якщо необхідно допустити, що в живих організмах рух, що лежить в основі їх психічних явищ, виробляється і визначається духом життя, енергією духу, то і рух в неорганічній природі треба визнати похідним того ж духу. Духовна енергія, яка заклинала від Духу Божого, енергія любові рухає усією природою і все оживляє. Вона джерело життя, і немає нічого мертвого. Рух в неорганічній природі, як і в живій, є прояв життя, хоча б у мінімальному, мало відомій нам формі. Генетичний зв'язок між органічною та неорганічною природою підтверджує це” [3, с. 56] – пише святитель Лука.

Таким чином, у трактаті “Дух, душа, тіло” святитель розкриває зміст ідеї синтезу духу і форми. Він приходить до висновку, що фізичний об'єкт є відображенням духу, який і виступає сутністю цього предмету. А відтак, саме дух постає творцем предметної форми. Вплив духу на предметну форму, доволі яскраво виражений в людському обличчі. Так, святитель зазначає, що прояв впливу духовного світу людини можна поміти вже на етапі ембріогенезу. Дух грубий та жорстокий уже в процесі процесу формування та розвитку ембріону направляє розвиток соматичних елементів та створює відповідний образ зовнішності. На протигагу жорстокому духу, дух добрий, навпаки, продукує образ наповнений добротою та приємними рисами.

Продовжуючи роздуми про духовний світ особистості і зокрема про силу думки, святитель Лука особливу увагу приділяє такому явищу, як свідомість, яку він ділить на акти, стани та об'єми. Кожна ментальна дія є тотожністю акту, який в основі своєї причинності має зовнішню дію на мозок людини. Архієпископ Лука

перераховує причини, що призводять до виникнення таких актів, а саме: сприйняття викликані органами почуттів, природні фізіологічні відчуття тіла, сприйняття від трансцендентальної людської сутності, сприйняття від вищого духовного світу, впливами людського духу.

Властиво, що саме у акті свідомості одночасно задіяні всі складові частини людини – дух, душа та тіло. У зв'язку з цим святий Лука пише: “Акти свідомості не бувають ізольованими – думка завжди супроводжується почуттям, почуття і воля – думкою, а почуття – вольовими рухами; акти волі завжди пов'язані з почуттями і думками; комплекс цих одночасно протікаючих актів свідомості визначає стан свідомості. Ці стани свідомості постійно змінюються, так як акти свідомості знаходяться в безперервному русі” [2, с. 73]. Зауважимо, що саме дух, на думку святого, відіграє найважливішу роль в генезисі актів та станах розуму. Отже, можна прийти до висновку, що в полі дії її свідомості, дух тісно пов'язаний із психічними актами, втім, після смерті цей зв'язок втрачається. Святий Лука розрізняє наступні ступені духовності людини: високо-духовні (люди-ангели), які досягли досконалості і наближаються до безтілесних духів; і люди з низьким духовним рівнем життя.

Аналізуючи духовну сторону людського буття, вітчизняний вчений велику увагу приділяє безсмертю як основній властивості духу. Безсмертя є відображенням віри суб'єкта в існування посмертного стану, в якому перебувають духовно-розумні істоти, що змогли перемогти тілесну смерть. “Людський дух – є подихом Духу Божого, і тільки тому він вже безсмертний...” – зауважує святий Лука у своїй праці “Дух, душа та тіло” [2, с. 136]. Адже для В. Ф. Войно-Ясенецького розвиток уявлень про безсмертя невід'ємно пов'язаний із розумінням самої природи людини, його духу, як чогось незримого, ефемерного й водночас мислячого, життя якого триває і після смерті тілесної оболонки. “В цілій низці земних істот людина перша і єдина духовна істота, і були люди, і є дуже високого ступеня духовності, що майже досягли за життя звільнення духу від тіла. Ці люди-ангели піднімалися в повітря під час молитви, являли найбільшу владу духу над тілом (стовпники, великі пісники), вони були перехідним ступенем від духу, пов'язаного з душею і тілом (людина), до духу безтілесного (ангел)” [2, с. 136].

На думку святого Луки, відсутність духовного начала в матеріальному та трансцендентальному світах перетворювало би творче джерело людини у біологічну детермінованість, в біомасу без сенсу та цілі життя. Така точка зору явно входить у конфронтацію із матеріалістичним трактуванням світу, адже “хіба не можуть існувати форми тілесності зовсім інші, ніж земні, пристосовані до фізичних умов, які відрізняються від земних? І палаючі розпечені маси величезних зірок можуть бути населені полум'яними

серафимами і херувимами” [3, с. 137]. Тому було би доволі не розумно стверджувати, що в безмежності видимого світу, тільки одна людина володіє даром інтелекту. За межами матеріальності лежить маловивчений світ іматеріуму, де мешкає особливий вид духовних створінь наділених безмежними інтелектуальними можливостями. І людина, доволі часто зі своєї сторони, намагається увійти із ними в контакт й “людський дух має спілкування зі світом трансцендентальним, вічним, живе в ньому і сам належить вічності” [3, с. 139-140].

Святитель Лука був переконаний в тому, що дух тільки при житті поєднаний із душею в єдину сутність, оскільки душа являє собою сукупність фізіологічного та чуттєвого сприйняття. Вона визначає думки, спогади, відчуття, волові акти особистості. Тобто душа – це проста, безтілесна жива сутність, вона не тільки мислить, але й має здатність до саморефлексії, по факту – це і є людська самосвідомість [4, с. 172].

У відповідності із поглядами святителя Луки, душу можна розглядати із двох позицій. Відповідно до першої, душа осмислюється в сенсі життєвого центру тіла, що виступає безсмертною силою, яка окреслює життєвий період земного буття людини. У даному аспекті її основними екзистенціалами виступає смерть та життя. І друга передбачає розуміння душі як екзистенціального початку, що індивідуалізує людину у соціумі, позаяк душа оформлюється шляхом вільного волевиявлення у вигляді творчої сили. Отже, якщо душа є творчим початком соматичного центру людини, то тіло відповідно складає лише видиму його частину, фактично воно є своєрідним мікрокосмосом, в якому знаходить відображення усе найкраще, що існує в оточуючому нас середовищі. Таке віддзеркалення всесвіту в середині людини породжує інтимний зв'язок із видимим світом. І разом тим тіло залишається всього тільки біологічним організмом зі всіма його недоліками та потребами земного життя й своїм існуванням мало чим відрізняється від тваринного світу. Тому для духовного розвитку людини тіло повинно слугувати душі надійним супутником. По своїй природі воно не може бути вічною субстанцією, оскільки підвладне постійним змінам і постійно наближається до своєї смерті. А відтак, можна констатувати, що життя тіла багато в чому залежить від духовної складової індивіда [6, с. 20].

Водночас життя душі і тіла святитель Лука порівнює із життєвим циклом виноградної лози: “Коли припиняється харчування її соками лози, росаю небесною, окроплюється ніжний пушок соковитих ягід, і залишаються лише вичавки, приречені на гниття; але життя виноградних грон триває в отриманому з них вині. У нього переходить все те цінне, прекрасне і запашне, що було вироблено в живих ягодах під благодотворним впливом світла і

сонячного тепла. І подібно до того, як вино не псується, а продовжує жити своїм власним життям після смерті винограду, стаючи тим краще і дорожче, ніж довше воно живе, і в безсмертному дусі людському триває вічне життя і нескінченний розвиток” [2, с. 141-142]

Слова євангельської проповіді: “Дух животворить; тіло ж не помагає нічим” сповіщають нам, на думку мислителя, те, що онтологія людського буття протікає у постійній духовно-тілесній взаємодії: “Між тілом і духом, – пише святитель Лука, – існує постійний зв'язок і взаємодія. Все те, що відбувається в душі людини протягом його життя, має значення і необхідно тільки тому, що всяке життя нашого тіла і душі, всі думки, почуття, вольові акти, що мають початок в сенсорних сприйняттях, найтіснішим чином пов'язані з життям духу. У дусі підкарбовуються, його формують, в ньому зберігаються всі акти душі і тіла. Під їх формуючим впливом розвивається життя духу і його спрямованість у бік добра і зла” [2, с. 141].

Втім, такий зв'язок носить ворожий характер, оскільки в результаті первородного гріха кожна із частин, у відповідності до своєї сутності, протистоїть іншій. Таким чином, життя людини – це відвічна боротьба плоті з духом. Тому якщо людина живе заради задоволення своїх низинних бажань, то відповідно вона слугує злу, а якщо ж вона намагається побороти у собі прояви тваринного початку та стає на шлях вдосконалення в духовному плані, то вона йде шляхом добра. Тобто життя людини витікає із двох джерел: фізичного (сома) і метафізичного (дух). В даному випадку найкраще підходить порівняння із людиною, що стоїть на роздоріжжі – один шлях веде до суєти, розваги, а інший в вищий світ аскези [1, с. 167].

Таким чином, вчення святителя Луки уможливило розмежування усіх людей на два типи. Перший – передбачає тип людей, які живуть у близькій взаємодії із гріхом і душевна діяльність яких, абсолютно тотожна душевній діяльності тварин. Другий тип – персоналії, у яких велику силу і владу має духовна складова їх конституції. Таких людей В. Ф. Войно-Ясенецький іменує носіями Святого Духу [2, с. 140].

Саме ці ідеї архієпископа Луки і не знайшли підтримки в ідеологічному просторі атеїстичної традиції, яка панувала в період його діяльності. Матеріалізм пропагував кардинально новий погляд на життя, в основі якого лежало виключення духовної компоненти із життя людини, залишивши в ньому домінанту тілесного. Тоді як у своїх працях та проповідях святитель Лука доводив протилежне, спираючись на узгодженість ідей апологетики, філософії та науки.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, аналітичний огляд сутності людської природи у контексті праці святителя Луки Кримського “Дух, душа та тіло” засвідчує її трихотомічний характер. Схематично

таку трьохскладову будову можна представити у вигляді піраміди, в основі якої лежить матеріальне тіло, а верхівку очолює дух. В даному випадку, згідно поглядів мислителя, саме дух постає істиною сутністю людини, а душа та тіло – тільки виконують роль посередників між ним та навколишнім світом, формуючи та направляючи його у своєму розвитку в сторону добра чи зла. Взаємодія ж між ними відбувається в точці акту свідомості людини. Потрібно зауважити, що, на думку святителя Луки, дух являє собою лише частково автономну одиницю і тільки в окремо обумовлених випадках може існувати незалежно, як від тіла, так і від душі.

На особливу увагу заслуговує те, що в потоці філософування мислителя є присутня концепція “духовної енергії”, яка в процесі синтезу духу та форми створює видимий всесвіт шляхом відповідності духовного змісту предметній реальності. Фактично В. Ф. Войно-Ясенецький своїм вченням про “духовні енергії” наближається до онтологічних основ нашого буття. Враховуючи той факт, що вчення про “духовну енергію” повністю відкидає постулат вічної матерії і заміняє її енергією в різних її проявах, закономірно було би в подальшому розглянути саме взаємодію людського духу із проявами духовної енергії.

Список використаних джерел:

1. Бердяев, НА., 1993. ‘О назначении человека’, Москва: *Республика*, 383 с.
2. Войно-Ясенецкий, ВФ., 2000. ‘Спешите идти за Христом’, Изд. 3-е, Москва: *Храм свв. Космы и Дамиана на Маросейке*, 240 с.
3. Войно-Ясенецкий, ВФ., 2002. ‘Дух, душа и тело’, Киев, 152 с.
4. Войно-Ясенецкий, ВФ., 2000. ‘Я полюбил страдание. Автобиография’, Москва: *Благодатный огонь*, 208 с.
5. Залужна, АЄ., 2017. ‘Душа в контексті релігійно-морального дискурсу української культури кінця ХІХ-першої половини ХХ ст.’, *Філософсько-гуманітарні читання: Зб. наук. праць, Дніпро: ДЗ “ДМА”*, С. 201-208
6. Залужна, АЄ., 2017. ‘Особливість релігійно-моральних пошуків В. Ф. Войно-Ясенецького (Святителя Луки)’, *Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції “Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії”*, Рівне, С. 19-22.

References:

1. Berdiaev, NA., 1993. ‘O naznachenyyu cheloveka (About the Appointment of a Person)’, Moskva: *Respublyka*, 383 s.
2. Voino-Iasenetskyi, VF., 2000. ‘Speshyite ydty za Khrystom (Hurry to follow Christ)’, 3-e, Moskva: *Khram svv. Kosmy y Damyana na Maroseike*, 240 s.
3. Voino-Iasenetskyi, VF., 2002. ‘Dukh, dusha y telo (Spirit, Soul and Body)’, Kyev, 152 s.
4. Voino-Iasenetskyi, VF., 2000. ‘Ya poliubyl stradanye. Avtobyohrafyia (I have loved Suffering. Autobiography)’, Moskva: *Blahodatnyi ohon*, 208 s.

5. Zaluzhna, AІe., 2017. 'Dusha v konteksti relihiino-moralnoho dyskursu ukrainskoi kultury kintsia XIX-pershoi polovyny XX st. (The Soul in the Context of Religious and Moral Discourse of Ukrainian Culture of the End of the Nineteenth-First Half of the Twentieth Century)', *Filosofsko-humanitarni chytannia: Zb. nauk. prats*, Dnipro: DZ "DMA", S. 201-208
6. Zaluzhna, AІe., 2017. 'Osoblyvist relihiino-moralnykh poshukiv V. F. Voyno-Yasenetskoho (Sviatytelia Luky) (The peculiarity of religious-moral searches V. F. Voyno-Yasenetsky (St. Luke))', *Materialy VII Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Suchasni problemy humanitarystyky: svitohliadni poshuky, komunikatyvni ta pedahohichni stratehii"*, Rivne, С. 19-22.